

Emanuel Rádl [1993]

Emanuel Rádl, jehož stodvacáté výročí narození si právě připomínáme, není jen jednou z mimořádně významných kulturních osobností, o kterých u nás donedávna málokdo věděl a kterých si bohužel stále ještě nedovedeme dost vážit. To by souviselo jen s oním katastrofálním poklesem smyslu pro dějiny, z nichž jsme byli všichni po dvě generace (a možná déle) páčeni a od nichž jsme byli odtrhováni. Rádl vybočuje zvláštním, jedinečným způsobem i z řady nejlepších synů a dcer našeho národa. Jan Patočka, náš největší myslitel této doby, označil jednou Rádla za největšího myslitele první republiky. Když se řekne „největší“, může to znamenat také jen „největší v našich poměrech“. Sám Patočka řekl ostatně také, že Rádl byl „možná nejsilnějším českým filosofem“. To je až dosud nejvyšší uznání, kterého se dostalo tomuto mysliteli od jiného myslitele, o jehož kompetenci nemůže být pochyb a který zároveň nemůže být podezírán z nějakých přemrštěných sympatií k Rádlovi a tedy z nepřiměřeně nadneseného jeho hodnocení. A přece je to po mém soudu ještě málo, a to nejen proto, že takovou Patočkovu poznámku lze přejít jako okrajovou a nikoliv zcela spolehlivou. Mám za to, že Rádl je myslitel, který byl schopen vnímat a registrovat nikoliv jen stíny zítřků, ale také jejich světla, především pak světla myšlenkových obzorů nadcházející nové epochy, která se už nějaký čas ohlašuje a kterou stále ještě mnoho i největších světových myslitelů nevidí a neslyší přicházet.

O tom, jak Rádl dovedl rozpoznávat přicházející nebezpečí a jak pohotově a do hloubky je dokázal analyzovat, svědčí celá řada jeho malých i větších knížek, studií i příležitostných textů. Rádl však byl schopen se kriticky zabývat i celé epochy přetrvávajícími chybami a omyly, které nebyly jako omyly až dosud buď vůbec rozpoznány anebo které byly chybně interpretovány. Sám se učil mnohému od pozoruhodných myslitelů cizích, ale jeho velikost dosahuje vrcholu právě tam, kde navazuje na tradice domácí. Nemůžeme vždycky doložit, že si oněch dlouhých tradic byl plně vědom a že na ně navazoval na základě jejich přesné znalosti. Zdá se naopak, že se velmi často řídil svým správným tušením a jakousi výjimečně jemnou a zároveň do hloubky jdoucí vnímavostí. Způsob, jakým své rozhodující myšlenky formuloval, je často podivný nebo alespoň nekonvenční; Patočka dokonce jednou označil jeho myšlenkovou výpravu za „odstrašující“. Řekl bych, že mezi největšími evropskými filosofy bychom našli celou dlouhou řadu myslitelů, jejichž styl a myšlenková výzbroj se současníkům zdály být ještě nestravitelnější. O mnoha z nich se dlouho vůbec nemluvilo jako o filosofech; takový literát jako Kierkegaard musel čekat půl století na to, aby byl rozpoznán jako prvořadý myslitel a aby se stal inspirací mnoha filosofům i theologům 20. století. Jsem přesvědčen, že také v Rádlovi budeme muset opravdového filosofa v jeho nejhlubějších pozicích teprve objevit, a to nejdříve sobě a pak i světu.

Rádl rozpoznal jednu ze základních vad celé dosavadní evropské myšlenkové tradice v tom, co ne zcela přesně nazval intelektualismem. V poslední své malé knížce, kterou chápal jako svůj filosofický odkaz, mluví daleko výstižněji o metodě myšlenkových konstrukcí, která je charakteristická především pro novodobou a moderní vědu. Stojí v tom blízko Husserlovi, ale nevidí řešení ve fenomenologii, nýbrž v nové metafyzice, která bude práva nejenom tomu, co jest, ale také a dokonce především tomu, co není dáno, ale co platí, nebo jak sám říká: co „má být“. Jde o nový přístup a nové chápání samotné skutečnosti: to, co „má být“, je skutečnější než to, co jenom „jest“, neboť to je zdrojem toho, co jest. Nemohu to tu vykládat podrobněji, ale musím vyslovit své přesvědčení, že tak otevřel cestu k příští epoše filosofického myšlení, které se nebude vracet k pouhé narativitě a tím k mýtu, což by znamenalo konec evropské filosofické

tradice, ale nebude ani pokračovat v pojmovosti řeckého typu. Rádl tak ukazuje nejen na nutnost pokusů o nový typ pojmovosti, ale také na jejich možnost a smysluplnost. Rádlovi porozumíme tehdy, když jeho celoživotní myšlenkové úsilí pochopíme jako cestu k novému chápání smyslu věcí a zejména lidského života, a to smyslu, který si nevymýšlíme, nýbrž který si osvojujeme a za který přebíráme osobní odpovědnost. Nejde mu o jakýkoliv smysl, nýbrž o smysl pravý, nebo – řečeno jeho slovy – o pravdu, která je sama tou poslední instancí, neboť teprve v jejím světle se ukazuje všechno, co jest (i co bylo) jako zčásti pravé, ale zčásti také nepravé – a tedy hodné nápravy. Filosofie jako touha po pravdě a láska k pravdě musí být proto připravena pravost a nepravost v každodenním životě nejen rozpoznávat, ale pravé podporovat a pro to, co pravé není, připravovat a navrhovat programy nápravy.